

A MAGYARKANIZSAI NAGY HÁBORÚ HADIKÓRHÁZ
MŰKÖDÉSE, VALAMINT AZ 1914–1918 KÖZÖTT
KELETKEZETT KATONAI TEMETŐPARCELLA TÖRTÉNETE

A katonai temetők kialakulása a Délvidéken

A Vajdaságban ma már csak elvétve találhatók Nagy Háborús magyar vonatkozású katonai emlékhelyek. Ennek fő oka – a célra fordítható krónikus pénzhiány mellett – az elmúlt 100 évben bekövetkezett impérium- és rendszerváltások sora, melyek csak ritkán kedveztek a katonatemetők rendezésének. A déli végek rohamosan fogyatkozó magyarsága ma már csak nagy áldozatvállalással, valamint az anyaország anyagi támogatásával képes egy-egy emlékhelyet – jellemzően emlékművet – karban tartani. A Vajdaságban található katonai temetőkre, amelyekben több ezer hős nyugszik – a két ország közötti hadisír-gondozási szerződés híján – egyelőre nincs tartós megoldás.

A Monarchia 1914. július 28-án hadat üzent Szerbiának, amit követően Magyarország déli részén csoportosultak a 2. osztrák-magyar hadsereg seregtestei.

Már az első, sikertelen Potiorek-offenzíva¹ során óriási emberáldozatokat követelő, elkeseredett harcok dúltak a szerb hadszíntéren: az elesettek eltemetésére csak a csatateret közvetlen közelében volt lehetőség és alkalom. A súlyos, háborús állapotok miatt a temetést végző bajtársak csak ritkán lehettek tekintettel arra, hogy a temetés helye a hősi halottak iránti kegyelet végső céljainak megfelelt-e.

Az elesettek mellett már 1914 augusztusában is sokan megsebesültek, megbetegedtek – a helyzet pedig 1914 őszén tovább súlyosbodott. A szerb hadszíntérhez közel eső délvidéki településeken tartalékkórházak (németül: Reserve-Spital) létesültek elsősorban azokban a nagyobb városokban, amelyekben már békeidőben is

---

¹ Az offenzíva a Balkán-félszigeten harcoló osztrák-magyar haderő főparancsnokának, Oskar Potiorekról (1853–1933) táborszernagynak a neve alapján került be a történelemkönyvekbe.

katonaság állomásozott. Így Zomborban, Szabadkán, Újvidéken, Nagybecskerekén, Pancsován, Fehértemplomon, Nagyikindán középületek igénybevételeivel alakították ki a tartalékkórházakat. Kisebb településeken, mint Zentán és Magyarkanizsán, a Vöröskereszt Egylet kisegítő hadikórházakat működtetett.

A kórházakban elhunyt katonákat – felekezeti hovatartozásuktól függően – a már meglévő felekezeti temetőkben temették, lehetőség szerint külön kialakított parcellába. Az elhunytak között a római katolikus vallásúak voltak többségben, ezért rendszerint a katolikus temetőkben kialakított katonai parcellát nyilvánították ún. hősi temetőt (németül: Heledenfriedhoff). A temetők kialakítása és karbantartása a helyi katonai parancsnokságok hatáskörébe tartozott, de a feladatok végrehajtásában a polgári-, és egyházi hatóságok, valamint a civil egyletek is szerepet vállaltak. Ennek ékes példája, hogy Halottak Napja közeledtével a városi előljáróságok saját költségükön tették rendbe a katonasírokat, a helyben működő felekezetek papjai/lelkészei pedig misét szolgáltattak az elhunyt katonák lelki üdvéért.

A hadikórházaknál szolgáló tábori lelkészek halotti anyakönyvbe (németül: Sterberegister) jegyezték be az elhunytak személyi adatai, a halál oka mellé pedig azt is, hogy mikor és hová temették őket. A Délvidéken működő kórházak esetében a halotti anyakönyvek jelentős hányada – részben Budapesten, részben Bécsben, részben a Vajdaságban – megőrződött: megkerülhetetlenül fontos levéltári forrást képeznek a téma kutatói számára. 1918 novemberében a Nagy Háború véget ért: a Délvidék szerb megszállásával a haditemetők gazdátlanokká váltak, ezzel pedig megkezdődött pusztulásuk.

A délvidéki Nagy Háborús katonai temetők sorsa a rendszerváltozásig, illetve azt követően

Noha a Trianonban aláírt békeszerződés jogilag kielégítően rendezte az utódállamokban magyar hadisírok helyzetét, a gyakorlat más volt.² Az

---

² 1921. évi XXXIII. törvénycikk az Észak-amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nicaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal,

újonnan megalakult délszláv állam parlamentje a hősök iránti kegyelet megnyilvánulásaként, 1921-ben megalkotta Az idehaza és idegenben lévő katonai temetőink és sírjaink, valamint területünkön elesett és eltemetett katonák, tengerészek, hadifoglyok, internált személyek, német-, osztrák-, magyar- és bolgár állampolgárok sírjainak gondozásáról szóló törvényt.³ Ez a jogszabály a hősi halottak kultuszának nagyszerű dokumentuma volt, amelyet bármely állam szívesen magáénak vallhatott volna. Csupán egyetlen szépséghibája volt: gyakorlati megvalósítására nem került sor! A törvény úgy rendelkezett, hogy 1928-at követően az elesett hősök földi maradványait/csontjait tömegsírokba, illetve csontkamrákba/ osszáriumokba gyűjtik össze, amelyek fölé emlékműveket – esetenként kápolnákat, mauzóleumokat – emelnek. Minderre, főleg pénzhiány miatt, nem kerülhetett sor: a törvényt 1929-ben hatályon kívül is helyezték. 1930-tól kezdve mégis beindultak ilyen jellegű munkálatok, és Szerbiában több helyen – Niš, Gučevo, Tekeriš – osszáriumokat hoztak létre. Magyarország a hadisírok ügyében maga részéről megtett mindent, amit korlátozott jogi-, és szűkös anyagi lehetőségei lehetővé tettek.

A belgrádi magyar követ először 1924-ben tett jelentést a belgrádi, valamint a szerbiai osztrák-magyar katonai temetők áldatlan állapotáról. 1926 novemberében Hóry András követ kezdeményezésére Belgrádban megalakul a magyar hősök sírjait gondozó bizottság, melynek alapvető feladata hadisír-gondozásra szánt pénzadományok gyűjtése volt. A magyar kormány 1927-től megbízottat küldött Jugoszláviába, akinek az osztrák-magyar katonai temetők bejárása volt a feladata – munkájában együttműködött az osztrák, valamint a német megbízottal. Jugoszláviai hadisír-megbízottként legtermékenyebb

---

Sziámmal és Cseh-Szlovákiával 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről. 155. és 156. §.

³ Закон о уређењу наших војничких гробаља и гробова у Отаџбини и на страни, као и гробаља изгинулих војника, морнара, ратних заробљеника и интернираних лица, држављана: Немачке, Аустрије, Угарске и Бугарске, сахрањених на нашој државној територији. Службене новине Краљевине ЦХС, бр. 87/1922. (Törvény katonáink hazai és külföldön lévő sírjainak és temetőinek, valamint az elesett katonák, tengerészek, hadifoglyok és internált személyek, Németország, Ausztria, Magyarország és Bulgária államterületünkön eltemetett állampolgárainak temetőinek rendezéséről. Szerb-Horvát-Szlovén Királyság Hivatalos Lapja, 87/1922 sz.)

munkát 1929-től kezdődően Seregély Dezső nyugállományú ezredes valósította meg.

1939-es adatok szerint Jugoszlávia területén 17 561 Nagy Háborús magyar hősi halott nyugodott, közülük az elcsatolt területeken 4223. A délvidéki városok közül Szabadkán 769, Újvidéken 781, Zomborban 305, Versecen 347, Nagybecskerekén 282, egyéb településeken pedig további 1739 elhunyt magyar hősi halottat írtak össze.⁴

Jugoszlávia 1941-es kapitulációját és széthullását követően a Bácska, a Baranya-háromszög, a Muraköz és a Muravidék visszatért Magyarországhoz. A Honvédelmi Minisztérium még a katonai közigazgatás idején jelentést kért a visszacsatolt területeken fellelhető hősi temetők állapotáról, az eltemetettek névjegyzékével és a temetők tervrajzával együtt. A beérkezett adatok alapján a minisztérium 1941 őszén rendelkezett a temetők rendbetételével kapcsolatosan, valamint folyósította a rendbetételhez szükséges pénzt. A munkálatok, a helyi mérnöki hivatalok bevonásával, már 1941-ben megkezdődtek: ebbe a Tűzharcos Szövetség, a leventeservezet, valamint a cserkészek is bekapcsolódtak.

A II. világháború délvidéki hősi halottjai közül többeket a már meglévő, részben felújított Nagy Háborús sírkertekben helyezték örök nyugalomra: a két háború hősi halottai békében megfértek egymás mellett...

A németek által megszállt Bánság (Bánát) területén fekvő hősi temetők felett a HM nem rendelkezhetett: ezek esetében a magyar állam részéről nem kerülhetett sor a bácskaiakhoz hasonló felújításokra. 1945-ben a II. világháború véget ért: a terület ismét gazdát cserélt, a katonai temetők újfent gazdátlanokká váltak.

A jugoszláv kommunista hatalom – amely a népfelszabadítónak nevezett háború áldozataira alapozva saját hősi kultuszát építette – igyekezett az 1941-1945 közötti időszak nyomait eltörölni. Ezt a célt volt hivatott szolgálni a szerbiai belügyminisztérium 1945-ös utasítása is, amelyben a „...megszállók sírjainak megsemmisítését – eltüntetését...” rendelte el. Szerencsére ilyenre – szűkebb pátriánkban

---

⁴ Hadtörténelmi Levéltár, Budapest. Humanitárius iratok 1914–1960. 19. doboz: A jugoszláviai I. világháborús magyar katonai temetők iratanyaga 1923–1943.

– nem került sor: a katonatemetők eltüntetésének feladatát „átengedték” az enyészetnek...

Az 1960-as években Vajdaság-szerte több felekezeti temetőt államosítottak. Az I. világháborús katonai parcellák ekkora már, kellő karbantartás hiányában, jelentősen lepusztultak. Nagy kiterjedésük, valamint vonzó fekvésük miatt hamarosan megkezdődött felszámolásuk. Hogy nem mindenütt történt ez meg, arra szép példa a zombori Szt. Rókus temetőben lévő hősi parcella esete: itt 18 sírt megőriztek eredeti formában, az egykori temető helyére pedig emlékművet is emeltek. Pozitívumokról a vajdasági katonai temetők sorsával kapcsolatosan a rendszerváltást követően sem tudunk beszámolni, még a Nagy Háború centenáriumán sem: felújításukra sem érdeklődés/szándék, sem pénz nincs.

A magyarkanizsai hadikórház és katonai temető

Magyarkanizsa városa 1902-ben kötelezettséget vállalt, hogy háború esetén biztosítja 200 üdülő/lábadozó sebesült teljes ellátását. Ezt a vállalást a magyarkanizsai gyógyvízre, illetve a Grünfeld Herman által kialakított gyógyfürdőre alapozták.⁵ Azonban az 1914 augusztusában kirobbanó világháborús események felülírták az egyezséget.

A kisegítő hadikórházat a Haynald-leánynevelő intézet épületében rendezték be. Az első sebesültek, szám szerint 126-an, 1914. október 5-én érkeztek meg Magyarkanizsára.⁶ Kezdetben valóban csak könnyebben sérültek érkezhettek, mert alacsony volt a halálozási arány, ám annál magasabb a kezelt betegek száma.

Dr. Király Sándor polgármester az 1915. március 16-án megtartott közgyűlésen számolt be az 1914 őszen kialakult helyzetről:

„...A sebesülteket 1914. október 5-től megkezdetten a mai napig csoportokban küldettek ki gyógykezelésre, szám szerint 588-an. Ezek közül gyógyultan visszautaltatott 551, meghalt 4, kezelés alatt áll jelenleg 33.”⁷

---

⁵ Bővebben lásd FEJŐS 2008.

⁶ *Kanizsai Ujság* 1914. október 25. 2.

⁷ Történelmi Levéltár, Zenta. F. 004 Magyarkanizsa rendezett tanácsú város 1850–1918. 53. kötet: Közgyűlési jegyzőkönyv 1915, 27/1915 jegyzőkönyvi szám.

A kisegítő hadikórház működtetésének anyagi kiadásairól is beszélt a polgármester:

„...A hadvezetőség és az Országos Vöröskereszt Egylettel folytatott tárgyalások folytán kénytelen voltam beleegyezni abba, hogy Magyarokanizsán ne csak üdülő lábadozó betegeket küldhessenek, hanem kisegítő kórház állíttassék fel, – minthogy azonban ezen esetben az orvosi műszereket és gyógyszereket is nekünk kellett előállítatni, előterjesztésemre az eddigi 1 korona 20 fillérben megállapítva volt betegellátási díjat sikerült 2 koronára felemeltetni, mi által elértük, hogy 50 fillér minden betegnél megmaradt, műszerekre és gyógyszerekre, mert az eltartás személyenként 1 korona 50 fillérért vállalták el az apácák a zárdában, a szegényházban és a kifőzőnő a kórházban.”⁸

A Magyarokanizsán elhunyt első sebesült a cs. és kir. 73. (prágai) gyalogezred morva nemzetiségű bakája, a marienbadi⁹ Kreuczer Vencel volt. Kreuczer gyalogost – aki a szerbiai Šabac környékén vívott harcokban sebesült meg – 23 évesen, 1914. október 20-án, szövődmenyként fellépő agyhártyagyulladás következtében ragadott el a halál. Temetésén – amelyen a város színe-java részt vett – Gajó István városi számvevő mondott búcsúbeszédet, kitérve a sebesültek érkezésére is:

„...Szerettünk volna virágos hintókon, zajos zene hangjai közt fogadni benneteket és vendégül látni míg kedvetek tartja, s jöttetek betegen, bénán, átlótt kézzel, sebzett lábakkal, mankókon hozzánk. A könnyek csordultak ki szemeinkből midőn Ti – az előbb viruló egészségnek örvendő vidám fiúk – botra támaszkodva, rongyos ruhákban jelentetek meg nálunk – ápolásra szorulva. Jó kedvvel mentetek a csatába életünket és vagyonunkat védeni, és szomorúan tértetek vissza. Iparkodunk enyhíteni fájdalmaitokat, gondos ápolással s a magyar vendégszeretet egész melegével.”¹⁰

A kórházi ellátás minőségét, valamint a személyzet odaadó munkáját a polgármester képviselőtestületi ülésen méltatta:

---

⁸ Történelmi Levéltár, Zenta. F. 004 Magyarokanizsa rendezett tanácsú város 1850–1918. 53. kötet: Közgyűlési jegyzőkönyv 1915, 27/1915 jegyzőkönyvi szám.

⁹ Ma: Mariánské Lázně, Csehország.

¹⁰ *Kanizsai Ujság* 1914. október 25. 2.

„...A sebesültek nálunk igen jó ellátásban részesültek, úgy hogy a mi szegényházi és zárdai kórházunk, az egész országban jó hírnévre tett szert, és ez a jó hírnév a legszebb dicséret városunk közönsége s különösen azon önfeláldozó és lankadatlan buzgalma apácák és hölgyek részére, akik fáradtságot nem kímélve iparkodnak a haza védelmében megbetegedett katonákat nemcsak ápolni, és minden jóval ellátni, hanem humánus és emberszerető bánásmódjukkal kedélyüket is felvidítani.”¹¹

1914 decemberének végén a magyarkanizsai kiegészítő hadikórházban több mint 160 sebesültet és beteget ápoltak,¹² de számuk 1915 áprilisának közepén is meghaladta a 130-at.¹³

A járványok megjelenése miatt – 1914 őszén a kolera, 1914/15 telén a Szerbiából behurcolt tífusz – gondoskodni kellett arról, hogy a fertőző betegségekben szenvedők ne keveredjenek a sebesültekkel, illetve hogy a város lakói se fertőződjenek meg. Járványkórház céljából a városi szegényház épületét vették használatba. A hadikórház fenntartása jelentős anyagi eszközöket igényelt:

„...A sebesültek élelmezésére az Országos Vöröskereszt Egylettől eddig 25778 koronát vettem kézhez, melyből a szegényház, Haynald nevelő intézet vezetőségének és a kórháznak 21419 korona 20 fillért, gyógyszer, kötszer és orvosi műszerekre 2832 korona 49 fillért utalványoztam ki, - a sebesült katonák kezelése körül az élelmezésen és kötszereken kívül 2845 korona 21 fillér kiadás merült fel felszerelési, mosatási és egyéb költségekben úgy, hogy végeredményként összesen a mai napig 1319 korona többletkiadás van. A sebesültek a harctérről számos ragályos betegséget behurcoltak városunkba, kolera, vérhas, tífusz esetek fordultak elő, ezekre 2587 korona 97 fillér költség merült fel, amely összegnek vagy legalább egy részének az országos betegápolási alapból való megtérítése iránt a szükséges intézkedéseket folyamatba tettem. A sebesültek közt fellépett járványok szükségessé tették számos olyan intézkedést, amelyek a fent feltüntetett 2587 korona kiadását megmagyarázzák, a szegényházban fel kellett állítani egy járvány osztályt, amely nagy mérvű átalakítással járt, - ki kellett bérelni egy szomszéd

¹¹ Történelmi Levéltár, Zenta. F. 004 Magyarkanizsa rendezett tanácsú város 1850–1918. 53. kötet: Közgyűlési jegyzőkönyv 1915, 27/1915 jegyzőkönyvi szám.

¹² Kanizsai Ujság 1915. január 3. A sebesült katonák karácsonyfa ünnepe. 3.

¹³ Kanizsai Ujság 1915. április 18. Nyilatkozat. 3.

házat, és a járvány kórházban külön ápolók felfogadása vált szükségessé, fertőtlenítő gépek s egyéb felszerelési eszközök beszerzése is szaporította a költségeket, szükségessé vált továbbá, hogy a szegényházból a szegények és az árva gyerekek kihelyeztessenek, ami szintén tetemes költségbe került.”¹⁴

Az elkövetkező háborús években a hadikórház fenntartásához nélkülözhetetlen anyagi kiadások egyre nőttek. A helyzetet csak rontotta a háború gerjesztette pénzromlás, az árak emelkedése és a lakosság általános elszegényedése. Mindez megterhelte a város egyre szegényesebb költségvetését, de a hadikórház 1918-ig rendületlenül működött. A kórházban elhunyt ápoltakról a polgármester 1915 márciusában jelentett:

„...A sebesültek közül 4 meghalt, ezeknek eltemetéséről a város költségén gondoskodtam, s részükre a római katolikus temető egyik legszebb helyén dízsírkertet eszközöltem ki a római katolikus plébános úrnál.”¹⁵

Magyarkanizsa város képviselő testülete közvetlenül a háború befejezése előtt, 1918. október 30-án megtartott rendkívüli közgyűlésén is tárgyalta a katonai temetőről:

„...A városi tanács javaslatának elfogadása mellett utasítatik a tanács, hogy a hősök sírját a f. év november 1-ső napján díszítesse fel, a felmerülő költségek utalványoztatnak. Egyben pedig a hősök sírjainak jövőbeni ápolásáról is gondoskodni kívánván, kettőezer koronát az 1919. évi költségvetésben előirányoz s utasítja a főszámvevőt, hogy ezen összeget a költségvetésbe vegye fel, melyből 1919. évi halottak napján a hősi halált halt katonáink sírjai feldíszítendők.”¹⁶

A két világháború között a katonasírokat a helybeliek, illetve a hozzátartozók gondozták: a Magyarkanizsán eltemetettek jelentős

---

¹⁴ Történelmi Levéltár, Zenta. F. 004 Magyarkanizsa rendezett tanácsú város 1850–1918. 53. kötet: Közgyűlési jegyzőkönyv 1915, 27/1915 jegyzőkönyvi szám.

¹⁵ Történelmi Levéltár, Zenta. F. 004 Magyarkanizsa rendezett tanácsú város 1850–1918. 53. kötet: Közgyűlési jegyzőkönyv 1915, 27/1915 jegyzőkönyvi szám.

¹⁶ Történelmi Levéltár, Zenta. F. 004 Magyarkanizsa rendezett tanácsú város 1850–1918. 58. kötet: Közgyűlési jegyzőkönyv 1918, 418/1918 jegyzőkönyvi szám.

hányada helybeli volt. Egyesek sírokra kőből síremlékeket is emeltettek. 1941-1944 között a sírkertet felújították: egyforma bádoglepok kerültek a fejfákra, amelyen feltüntették a hősi halottak neveit. Ebben az időszakban a jelesebb állami ünnepeken – elsősorban Hősök Napján és Halottak Napján – ünnepélyes keretek között, katonai tiszteletadás mellett koszorúzták meg a hősök sírjait. A II. világháborút követően sem felújításra, de a sírok háborgatására sem került sor. 2000 tavaszán megtörtént a sírok összeírása, aminek során 75-öt tudtak azonosítani: 71 név szerint ismert, valamint 2 ismeretlen hősi halott az I. világháború idejéből, illetve 2 név szerint ismert elhunyt honvéd a II. világháborúból. A város önkormányzatának – Balla Lajos polgármesternek és Dobó Sándornak, a Kegyeleti Bizottság elnökének – eltökélt szándékává vált a katonai temetőparcella felújítása. 2002-ben egyeztetés kezdődött a budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeum keretében működő Hadisírgonozó Irodával a katonai parcella felújításáról. A megegyezés értelmében a budapesti intézmény – amelynek élén akkor dr. Holló József tábornok állt – vállalta 75 egyforma kereszt, valamint a rájuk kerülő névtáblák legyártását, leszállítását és felállítását. A magyarkanizsai önkormányzatra a terep előkészítése hárult.

A felújított katonai temetőparcella felavatására ünnepélyes keretek között, 2003. augusztus 8-án került sor. Ez alkalommal mutatták be a Magyarkanizsa község I. világháborús hősi halottainak adattárát tartalmazó kötetet is, amely 781 magyarkanizsai, 177 horgosi, valamint 165 martonosi hősi halott, összesen 1123 olyan katona adatait tartalmazza, akik a Nagy Háború során, az hazáért áldozták életüket. A helyi önkormányzat és a civil szervezetekkel képviselői 1990-től kezdődően évente közösen, koszorúzással róják le kegyeletüket a Nagy Háború hőseinek sírjainál. Teszik ezt abban a reményben, hogy valakik máshol is tesznek egy-egy szál virágot az elesett magyarkanizsai katonák sírjaira, lévén hogy zömük szülőföldjétől távol, idegen temetőkben alussza örök álmát.

IRODALOM

FEJŐS Sándor

2008 *A Csodakút. A kanizsai gyógyfürdő története.* Hálózati a Szabad Információért Alapítvány, Szeged.

MOLNÁR, TIBOR

THE OPERATION OF THE GREAT WAR FIELD HOSPITAL IN MAGYARKANIZSA AND THE HISTORY OF THE MILITARY CEMETERY PARCEL FORMED BETWEEN 1914–1918

During WW1, starting from the autumn of 1914, the Red Cross Association operated an auxiliary field hospital in Magyarkanizsa, where soldiers wounded or fallen ill on the battlefield were treated. The whole community of the city took its share in aiding the hospital and attending to the wounded with donations and volunteering. The hospital operated until the end of the war. Despite attentive care, many of the wounded/ill perished: the first of the heroic dead was Vencel Kreuczer, a private with Moravian nationality, who died on October 20, 1914. He and his late comrades – 71 persons in total – were laid to rest in the military parcel which was formed in the cemetery of the Roman Catholic Church in Magyarkanizsa. The parcel for the heroic dead was restored in 2003 with the professional help and support of the local government and the Institute and Museum of Military History in Budapest.

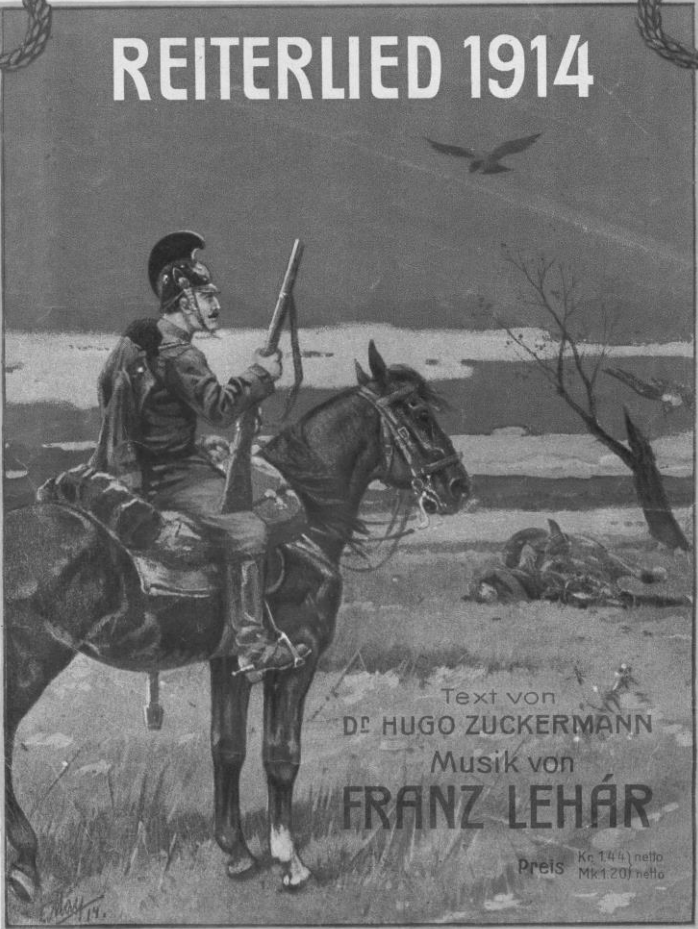
A magyararkanizsai katonai temetőparcella a felújítás előtt
(Fotó: Puskás Károly, Magyararkanizsa.)

A magyararkanizsai katonai temetőparcella ünnepélyes felújításának
pillanata 2003 augusztusában
(Fotó: Puskás Károly, Magyararkanizsa.)

Seiner Kaiserlichen und königlichen Hoheit
dem durchleuchtigsten Herrn **ERZHERZOG THRONFOLGER KARL FRANZ JOSEF** in Ehrfurcht gewidmet

REITERLIED 1914

Text von
DR. HUGO ZUCKERMANN
Musik von
FRANZ LEHÁR

Preis Kr. 14/4 netto
Mk. 120 netto

Eigentum des Verlegers für alle
Länder. — Aufführungsrecht und
Arrangementsrecht vorbehalten.
Copyright 1914 by LUDWIG
KRENN, WIEN.

LUDWIG KRENN
WIEN VI, LINKE WIENZEILE 6
LEIPZIG, ROBERT FORBERG

Нопонягана сонпомарена (послѣдѣ
зановѣ орѣ зановѣмъ, спашѣ орѣ
20 марта 1911. г.)
Nachdruck verboten laut dem russischen
Autorenrechte vom 20. März 1911

Reiterlied – „halál” és „kitűzött zászlók” Belgrádnál
(Glässer Norbert tulajdona)